

мика усилення ролі іслама не обладает реакційно-стю.

Список использованных источников

1. Bagdonas O.D. A Poststructuralist Approach to Ideology and Foreign Policy: Kemalism in the Turkish Foreign Policy Discourse/O.D. Bagdonas. – Budapest: Central European University, 2008. – 276p.
2. Chislett W. Turkey's Conundrum: Are the Country's Versions of Secularism and Political Islam Compatible/W.Chislett // Working Paper series. – Madrid, 2008. – Vol.24. – P.22.
3. Васильева С.А. Особенности инновационных политических процессов в турецкой республике/С.А. Васильева//Вестник Челябинского государственного университета. – Челябинск, 2012. – Вып.12. – С.69–72.
4. Бахревский Е. Политика «нового османизма» Турции и постсоветское пространство/Е.Бахревский [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.regnum.ru/news/analytics/1467970.html>
5. Barchard D. Turkey and the West/D.Barchard. – London: Routledge, 1985. – 100p.
6. Ozal T. Turkey in Europe, Europe in Turkey/T.Ozal. – Nicosia: K. Rustern and Brother, 1991. – 376p.
7. Ahmet Davutoglu (CV of the Minister)/Davutoglu Ahmet [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [/http://www.mfa.gov.tr/ahmet-davutoglu.en.mfa](http://www.mfa.gov.tr/ahmet-davutoglu.en.mfa)
8. Grigoriadis L.N. The Davutoglu Doctrine and Turkish Foreign Policy/L.N. Grigoriadis // Working Papers. – Athens, 2010. – No.8. – P.12.
9. Murinson A. The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy/A.Murinson // Middle Eastern Studies. – 2006. – Vol.42. – №6. – P.951–952.
10. Турция: президентство со многими неизвестными [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rus.ruvr.ru/2013_03_19/Turcija-prezidentstvo-so-mnogimi-neizvestnimi/
11. Сотниченко А. Арабская весна аукнула в Турции/А.Сотниченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [/http://nvspb.ru/stories/arabskaya-vesna-auknulas-v-turcii-53280/?version=print](http://nvspb.ru/stories/arabskaya-vesna-auknulas-v-turcii-53280/?version=print)

References

1. Bagdonas O.D. A Poststructuralist Approach to Ideology and Foreign Policy: Kemalism in the Turkish Foreign Policy Discourse/O.D. Bagdonas. – Budapest: Central European University, 2008. – 276p.
2. Chislett W. Turkey's Conundrum: Are the Country's Versions of Secularism and Political Islam Compatible/W.Chislett // Working Paper series. – Madrid, 2008. – Vol.24. – P.22.
3. Vasil'eva S.A. Osobennosti innovacionnyh politicheskikh processov v tureckoj respublike/S.A. Vasil'eva//Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta. – Cheljabinsk, 2012. – Vyp.12. – S.69–72.
4. Bahrevskij E. Politika «novogo osmanizma» Turcii i postsovetskoe prostranstvo/E.Bahrevskij [Jelektronnyj resurs]. <http://www.regnum.ru/news/analytics/1467970.html>
5. Barchard D. Turkey and the West/D.Barchard. – London: Routledge, 1985. – 100p.
6. Ozal T. Turkey in Europe, Europe in Turkey/T.Ozal. – Nicosia: K. Rustern and Brother, 1991. – 376p.
7. Ahmet Davutoglu (CV of the Minister)/Davutoglu Ahmet [Jelektronnyj resurs]. [/http://www.mfa.gov.tr/ahmet-davutoglu.en.mfa](http://www.mfa.gov.tr/ahmet-davutoglu.en.mfa)
8. Grigoriadis L.N. The Davutoglu Doctrine and Turkish Foreign Policy/L.N. Grigoriadis//Working Papers. – Athens, 2010. – No.8. – P.12.
9. Murinson A. The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy/A.Murinson// Middle Eastern Studies. – 2006. – Vol.42. – №6. – P.945–964.
10. Turcija: prezidentstvo so mnogimi neizvestnymi [Jelektronnyj resurs]. [/http://rus.ruvr.ru/2013_03_19/Turcija-prezidentstvo-so-mnogimi-neizvestnymi/](http://rus.ruvr.ru/2013_03_19/Turcija-prezidentstvo-so-mnogimi-neizvestnymi/)
11. Sotnichenko A. Arabskaja vesna auknulas' v Turcii/A.Sotnichenko [Jelektronnyj resurs]. [/http://nvspb.ru/stories/arabskaya-vesna-auknulas-v-turcii-53280/?version=print](http://nvspb.ru/stories/arabskaya-vesna-auknulas-v-turcii-53280/?version=print)

Jilavyan A.S., postgraduate student of the of international relations department, Dnepropetrovsk National University of OlesHonchar (Ukraine, Dnepropetrovsk), aj90@mail.ru

Justice and Development Party influence on Turkey's new foreign policy ideology formation process

The problem of Turkey's ruling Justice and Development Party (AKP) influence on the formation process of the new geo-strategic doctrine called «neo-ottomanism» or «new ottomanism» is considered. The basic trends in its transformation and further development, starting from the moment of victory in parliamentary elections in 2002, the AKP are identified. The implementation characteristics of the current political elite's socio-political views Turkey's foreign policy system are analyzed. On this research base the basic chart of tasks and its achievement instruments of the new regional and global turkey's strategic view is made. Mane findings about perspectives and effectiveness of a new politico-ideological concept in modern international relations development dynamics conditions are concluded.

Keywords: Turkey, Justice and Development Party, neo-ottomanism, kemalism, foreign policy, geopolitics, ideology.

Джівляян А.С., аспірант кафедри міжнародних відносин, Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара (Україна, Дніпропетровськ), aj90@mail.ru

Вплив Партії справедливості і розвитку на формування нової зовнішньополітичної ідеології Туреччини

Розглянуто проблему впливу правлячої Партії справедливості та розвитку (ПСР) Туреччини на формування сучасної геостратегічної доктрини під назвою «неоосманізму» або «нового османізму». Виявлено основні тенденції динаміки її трансформування та подальшого розвитку, починаючи з моменту перемоги на парламентських виборах ПСР о 2002 році. Проаналізовані характерні особливості імплементації соціально-політичних поглядів нинішньої політичної еліти Туреччини в зовнішньополітичну систему держави. На основі зробленого аналізу складена загальна схема важливіших завдань та інструментів їх досягнення нового регіонального та глобального стратегічного бачення Туреччини. Зроблені основні висновки щодо перспективи та ефективності нової соціально-політичної концепції в умовах сучасного етапу розвитку міжнародних відносин.

Ключові слова: Туреччина, Партія справедливості та розвитку, неоосманізм, кемалізм, зовнішня політика, геополітика, ідеологія.

* * *

УДК 327

Здорова М.В.

кандидат політичних наук, асистент кафедри політології, Національний університет «Львівська політехніка», (Україна, Львів), zdorovega.m@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЩОДО ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ

Розглянуто особливості зовнішньої політики Російської Федерації щодо пострадянських держав. На основі «Стратегічного курсу Росії з державами-учасниками Союзу Незалежних Держав» окреслено основні геополітичні тенденції Росії на пострадянському просторі. Наведено основні підходи щодо так званого «імперського» статусу Росії. Визначено та проаналізовано основні сфери геополітичного впливу Росії на пострадянські країни – енергетичну, економічну, міграційну та інформаційну політики, підтримки сепаратистських настроїв населення, підсилення ціннісно-орієнтаційних розбіжностей. Зроблено висновок про те, що зовнішньополітичні впливи Росії на пострадянські держави, здебільшого із метою відродження її неімперських амбіцій, в об'єктивному сенсі виступають чинником консолідації пострадянських суспільств перед спільною загрозою їх суверенності та формування національної свідомості багатьох із них.

Ключові слова: СНД, ГУАМ, ЄвразСС, ОДКБ, пострадянські держави, пострадянські суспільства, зовнішня політика, інтеграція.

У 1989–1991 роках відбулись трансформації у міжнародній системі – крах комуністичних східноєвропейських режимів та встановлення демократичної форми правління у багатьох із них. Для пострадянських (перехідних) країн нагальною стала потреба державно-інституційного і національно-громадянського будівництва, яка є складним процесом та фактично триває й до сьогодні. Складність цього процесу, перш за все, зумовлена тим, що важливі соціально-економічні, політичні, ціннісно-орієнтаційні перетворення у пострадянських державах супроводжується нестабільністю політичної системи, неконсолідованістю суспільства та невдово-

ленням населення щодо багатьох питань. Так, доволі поширеними є суспільні суперечності стосовно формування та діяльності політичних інститутів, норм, цінностей тощо.

Треба розуміти, що тривалий та нелегкий шлях демократизації внутрішнього життя пострадянських держав значною мірою відображається на формуванні їх політико-міжнародної суб'єктності, роблячи їх фактично залежними у прийнятті зовнішньополітичних рішень від інших держав, зокрема, Російської Федерації (РФ), яка переслідує стратегічну мету – утримання цих держав у сфері свого геополітичного впливу. У цьому контексті науковці навіть звертають увагу на розрізнення термінів «пострадянські держави», під якими варто розуміти окремі незалежні державні утворення, які мають спільне радянське історичне минуле та «пострадянський простір» – термін, який використовується переважно представниками РФ і значною мірою засвідчує приналежність цих держав до певного неформального інтеграційного об'єднання [17, с. 260].

Загалом відзначимо, що геополітичний вплив Росії на пострадянські держави обумовлений та корелюється із різноманітними факторами, процесами та тенденціями міжнародного життя – формуванням НАТО, посиленням економічної активності Китаю, розширенням Європейського Союзу за рахунок західних пострадянських держав тощо. З одного боку, – це посилює потребу Росії зберігати статус сильної держави на міжнародній арені та, відповідно, відстоювати свої національні інтереси, проводячи багатовекторну зовнішню політику на основі взаємодії із пострадянськими державами. А з іншого – геополітичні прагнення Росії у сучасних міждержавних взаємодіях фактично зводяться до використання різноманітних політичних та економічних важелів впливу, у тому числі й енергоносіїв; застосування військової сили та здійснення військових акцій для «захисту» прав етнічних росіян у країнах СНД та набувають деструктивного значення (наприклад, війна в Південній Осетії (2008 р.), анексія Автономної Республіки Крим (2014 р.)). Це актуалізує наукові дослідження, присвячені тематичі взаємовідносин Росії та пострадянських держав, її впливу на політичний розвиток цих країн.

Дана проблема є особливо актуальною й для України як пострадянської держави. Встановлення дипломатичних відносин між обома державами де-юре відбулось ще у 1991 р., втім де-факто було наповнене гострими суперечностями щодо питань приналежності Кримського півострова і в результаті – військова його анексія, розміщення Чорноморського Флоту РФ на території України та підписання Харківських угод 2010 р., проблем енергопостачання до Європи через Україну, статусу російської мови в Україні, визнання Голодомору та багато інших. Сьогодні РФ не визнає легітимності української влади, втручається у внутрішні справи незалежної республіки чим порушує міжнародні угоди та, за висловом багатьох аналітиків, ставить під загрозу систему європейської безпеки. Важливо, що сучасні антагоністичні розбіжності у політиці РФ щодо України є виявом її незгоди із європейським шляхом розвитку нашої держави, що фактично засвідчує імперські наміри Росії.

Проблематика взаємовідносин пострадянських країн та Росії достатньо широко висвітлена у наукових дослі-

дженнях як іноземних, так і вітчизняних авторів. Зпоміж них можемо виділити наукові праці З.Бжезинського, Г.Кісінджера, Б.Джексона, О.Дугіна, К.Гаджієва, Л.Карабешкіна, І.Кудрявцева, І.Болгової, В.Перебоєва, А.Ковальчука, І.Рибкіна, А.Большакова та ін. Основні аспекти стратегії зовнішньої політики Російської Федерації щодо перехідних держав викладено також в аналітичних доповідях Ради з питань зовнішньої і оборонної політики «Стратегія для Росії 2», «Стратегія Росії в XXI сторіччі: аналіз ситуації та деякі пропозиції (Стратегія 3)», в аналітичному дослідженні Московського громадського наукового фонду «Російська зовнішньополітична думка: у пошуках національної стратегії» тощо.

Аналіз зовнішньої політики РФ щодо пострадянських країн знайшов висвітлення також у численних публікаціях українських науковців, зокрема В.Кулика, В.Горбуліна, А.Гетьманчук, П.Кірякова, К.Лускалової, В.Литвиненка та ін. Зазначимо, що В.Кулик зовнішню політику РФ прирівнює до жорсткого, прагматичного відстоювання національних інтересів. О.Торговець досліджує ідею «Русского міра», зумовленої розпадом СРСР та неспроможністю сучасної еліти вирішити внутрішні проблеми країни. П.Кіряков, К.Лускалова, В.Литвиненко вивчають сприйняття України у російських геополітичних концепціях. Однак, зважаючи на сучасні трансформації у практичних відносинах Росії та України, їхнє загострення в умовах європейського шляху розвитку України, проблематика особливостей зовнішньої політики Росії щодо пострадянських держав потребує подальшого та системного вивчення.

Метою статті є аналіз особливостей впливу Російської федерації на пострадянські держави, зокрема, Україну в умовах сучасних геополітичних тенденцій. Мета зумовила розв'язання таких дослідницьких завдань: окреслити стратегічний курс РФ щодо пострадянських держав, закріплений у її нормативних документах; проаналізувати основні підходи щодо зовнішньої політики Росії як імперської держави; конкретизувати інституційні вияви співробітництва Росії та СНД; визначити та проаналізувати основні сфери геополітичного впливу Росії на перехідні пострадянські держави.

Передусім слід вказати, що внутрішня та зовнішня політика сучасних держав особливою мірою пов'язана із глобалізаційними викликами, тенденціями та процесами, зокрема, інтеграційними. Входження в ті чи інші міжнародні структури сьогодні стає нормою функціонування держави та суспільства. Водночас динамізм розвитку сучасного міжнародного життя різною мірою впливає на структурні характеристики політичних систем більшості пострадянських держав, які прагнуть самовизначення в умовах фактичного «балансування» між різними за ціннісними орієнтирами світовими центрами впливу – Європейським Союзом та Російською Федерацією. Можемо погодитись із думкою Л.Карабешкіна, що зовнішньополітичне балансування пострадянських держав виступає способом подолаття їхньої залежності від сильнішого політичного гравця – Росії. Приводом до політики «балансування» у нинішній міжнародній практиці переважно є залякування та втручання у внутрішні справи з боку РФ, що дає їй змогу формувати і підтримувати відносини домінування із колишніми союзними республіками [12, с. 59]. У цьому контексті особ-

ливо помітною є тенденція взаємозв'язку соціально–економічної нестабільності країни та її прагнення союзу із сильнішим, хто гарантуватиме стабільність (Вірменія, Киргизстан, Таджикистан).

В цілому міжнародні відносини РФ та пострадянських держав свідчать, що усі країни, за винятком Грузії, здійснюють політику зовнішньополітичного балансування, тобто поведінки держав, націленої на стримання інших, та підтримання балансу сил, тобто балансування проти когось [12, с. 54]. Наприклад, Білорусь у 2009–2010 роках призупинила спроби покращити відносини із Європейським Союзом через відносини із РФ, Україна у 2005–2010 роках часткового опанування Росії повернулася до політики балансування, внаслідок чого відносини із Росією за президентства В.Януковича, а нова спроба України керуватись автономією у прийнятті внутрішньополітичних та зовнішньополітичних рішень зумовила активізацію військових сил РФ на кордоні з Україною та стан неоголошеної війни. Отже, можемо стверджувати, що політика неформального балансування пострадянських держав є вигідною для Російської Федерації.

Слід особливо підкреслити, що практична зовнішня політика РФ щодо пострадянських держав є відмінною від документально задекларованих її основних стратегічних цілей. Так, з–поміж важливих формально закріплених цілей зовнішньої політики РФ щодо пострадянських держав є наступні: РФ як один із впливових та конкурентоздатних центрів сучасного світу формує відносини добросусідства із сусідніми державами, партнерства з іншими державами та міжнародними об'єднаннями на основі основних міжнародних принципів (натомість порушення РФ Будапештського Меморандуму про гарантії безпеки та територіальної цілісності України у зв'язку з її приєднанням до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї у 1994 р. засвідчує суперечність декларованих положень та практичної діяльності); укріплює свої торгово–економічні позиції у системі міжнародної світової економічної системи; сприяє багатосторонньому захисту прав та інтересів російських громадян за кордоном; поширює та укріплює позиції російської мови у світі, популяризує культурні досягнення народів РФ тощо [16].

В той же час, у нормативних документах РФ зазначено, що формально декларовані принципи зовнішньої політики РФ ускладнюються турбулентністю економічного та політичного розвитку як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Відбувається розпорошення світового потенціалу сили та розвитку, його переміщення на Схід, зокрема, Азіатсько–Тихоокеанський регіон. Зокрема, в Концепції зовнішньої політики РФ зазначено, що вихід на політичну сцену міжнародного життя цих нових гравців посилює конкуренцію із Заходом, країни якого прагнуть зберегти свої звичні позиції, а це зумовлює наростання нестабільності у міжнародних відносинах.

Також зроблено акцент на тому, що на тлі зниження небезпеки розв'язання великомасштабної війни, в тому числі ядерної, змінюється військово–співвідношення сил між різними державами і групами держав. Водночас, прагнення держав до модернізації озброєнь розвиває структуру глобальної безпеки. В умовах глобальної турбулентності і зростаючої взаємозалежності держав і

народів запорукою появи конфліктів є дотримання універсальних принципів рівної і неподільної безпеки стосовно євроатлантичного, євразійського і азіатсько–тихоокеанського просторів. При цьому, на зміну блоковим підходам до вирішення міжнародних проблем приходять мережева дипломатія, яка спирається на гнучкі форми участі в багатосторонніх структурах. Важливими факторами впливу на світову спільноту нині стають економічні, правові, науково–технічні, екологічні, демографічні та інформаційні ресурси тощо. Окрім того, одним з ключових чинників підтримки міжнародної стабільності є економічна взаємозалежність держав.

Зважаючи на ці фактори, наголошено, що невід'ємною складовою сучасної міжнародної політики, та політики РФ зокрема, стає «м'яка сила» – комплексний інструментарій вирішення зовнішньополітичних завдань з опорою на можливості громадянського суспільства, інформаційно–комунікаційні, гуманітарні та інші альтернативні класичній дипломатії методи і технології. Разом з тим вказано, що Росія буде працювати на випередження і випередження подій, залишаючись готовою до будь–якого варіанту розвитку міжнародної обстановки [16].

В контексті розгляду даної проблематики відзначимо, що інституційними виявами співробітництва РФ та пострадянських держав сьогодні є: Союз Незалежних Держав (СНД) 1991 р., куди ввійшли колишні радянські республіки за винятком Литви, Латвії та Естонії; Договір про Колективну Безпеку (ДКБ) 1992 р.; Договір про створення євразійського економічного союзу (ЄврАзЕс) 1993 р; ГУАМ, що включає Грузію, Україну, Азербайджан та Молдову, Митний Союз (МС), куди ввійшли Росія, Білорусь, Казахстан [17, с. 262]. Акцент на пріоритет розвитку даних об'єднань відображено у базових завданнях зовнішньої політики РФ на пострадянському просторі.

Так, пріоритетними напрямками російської зовнішньої політики у її нормативних документах визначено подальше зміцнення СНД – основи поглиблення регіональної взаємодії його учасників, що мають не тільки спільну історичну спадщину, але й широкий потенціал інтеграції в різних сферах. Зокрема, пріоритетними завданнями Росія вважає формування Євразійського економічного союзу (ЄврАзЕс), покликаною не тільки максимально задіяти взаємовигідні господарські зв'язки на просторі СНД, а й стати моделлю об'єднання, відкритого для інших держав.

В якості одного з найважливіших елементів сучасної системи забезпечення безпеки на пострадянському просторі Росія розглядає Організацію Договору про колективну безпеку (ОДКБ). Висловлюється актуальність подальшої трансформації ОДКБ в універсальну міжнародну організацію, здатну протистояти сучасним викликам і загрозам у умовах посилення впливу різноманітних глобальних і регіональних чинників.

У цих цілях Росія прагне:

а) працювати над подальшою реалізацією потенціалу СНД, його зміцненням в якості впливової регіональної організації;

б) сприяти практичній реалізації Договору про зону вільної торгівлі, покликаною якісно модернізувати нормативно–правову базу торговельно–економічного співробітництва держав–учасниць СНД;

в) розширювати взаємодію з Білорусією в рамках Союзної держави в цілях поглиблення інтеграційних процесів у всіх сферах;

г) активно підтримувати процес євразійської економічної інтеграції, реалізуючи спільно з Білоруссю і Казахстаном задачу перетворення Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС) і формування Євразійського економічного союзу, сприяти залученню до цієї роботи інших держав-членів ЄврАзЕС, робити кроки щодо подальшого розвитку і вдосконалення механізмів та нормативно-правової бази Митного союзу і Єдиного економічного простору, сприяти зміцненню Євразійської економічної комісії як єдиного постійно діючого регулюючого органу Митного союзу і Єдиного економічного простору;

д) вибудовувати відносини з Україною як пріоритетним партнером в СНД, сприяти її підключенню до поглиблення інтеграційних процесів;

е) сприяти розвитку ОДКБ в якості ключового інструменту підтримки стабільності і забезпечення безпеки в зоні відповідальності Організації, роблячи акцент на зміцненні механізмів оперативного реагування, її миротворчого потенціалу, а також на вдосконаленні зовнішньополітичної координації держав – членів ОДКБ [22].

Отже, аналіз даних положень свідчить про прагнення РФ створити масштабне інтеграційне політико-економічне об'єднання на пострадянському просторі.

Одночасно варто звернути увагу на те, що імперські амбіції РФ найбільш повно обґрунтовано у теорії О.Дугіна, який вказує, що Росія немислима без імперії, а специфіка російського народу полягає виключно в його глобальності. Важливим у даній теорії є твердження, що без імперії росіяни втратять свою ідентичність, а в перспективі зникнуть як нація. Відтак, геополітична інтеграція пострадянського простору за центральної ролі Росії розглядається автором як єдина умова збереження етнічної ідентичності росіян. В умовах сучасного українсько-російського конфлікту доцільно вказати, що в концепції О.Дугіна, Україна як самостійна держава розглядається як небезпека для всієї Євразії. Відтак, Україна повинна бути винятковою проекцією Москви, імперативом російської геополітики [11].

Дещо відмінним підходом щодо ролі РФ на пострадянському просторі є позиція К.Гаджієва, який вказує на її «середню роль» – між Європою, Далеким Сходом і мусульманським світом. Водночас, з точки зору автора, РФ є віссю нового угруповання країн і народів, центром тяжіння на пострадянському просторі. При цьому увесь пострадянський простір є зоною російських життєво важливих інтересів, і саме з цього простору виходять для Російської Федерації основні загрози глобального порядку. Економічна, політична, духовна, культурна присутність Росії у новостворених незалежних країнах виокремлюється як така, що відповідає її довгостроковим національним інтересам [14].

Втім очевидно, що такі неоімперські прагнення РФ сьогодні не мають повноцінної практичної значимості. Водночас, малоефективними у практичній політиці виявились інституційні об'єднання РФ та пострадянських країн. Так, створення СНД не призвело до фактичної інтеграції держав, яка передбачає передачу суверенітету та вже по початку свого створення не заклало важливо-

го фундаменту інтеграції. Своєю чергою ЄврАзЕС нагадує скоріше декларацію, аніж договір прямої дії. Митний Союз (Росія, Казахстан, Білорусь) також не став впливовим та численним інтеграційним об'єднанням. Незважаючи на доволі об'єктивні історичні та соціальні передумови для об'єднання пострадянських держав та РФ, науковці звертають увагу на відсутність спільних довгострокових політичних та економічних інтересів та політичної волі, що обумовлюють фактичну недовірливість даних інтеграційних формувань [17, с. 263–264].

Частковою поразкою РФ можна вважати й вплив РФ на внутрішньополітичне життя України. Незважаючи на прийняття закону Україна про позаблоковий статус та продовження перебування Чорноморського Флоту РФ у Севастополі до 2042 р. за президентства В.Януковича, Україна відмовилась від вступу у Митний Союз, адже це суперечило зоні вільної торгівлі із ЄС та не вступила в ОДКБ, позаяк позаблоковий статус держави унеможливило й такий вступ [8].

Натомість важливими сферами впливу РФ на пострадянські держави, зокрема, Україну, сьогодні можна вважати наступні:

– енергетичну, яку слід розглядати в контексті формування РФ доктрини «енергетичної держави», початок якої був встановлений ухваленням у 2003 р. «Енергетичної стратегії Росії на період до 2020 року». В основу російської доктрини створення «енергетичної держави» покладено постулат: «той, хто контролює видобуток енергоресурсів, маршрути їх доставки і розподіл, той формує геополітику». Найважливішими умовами реалізації цієї доктрини є стабільна робота видобувних і транспортних компаній, а також активне лобювання інтересів цих компаній з метою їх включення в європейську енергетичну інфраструктуру. Статус «енергетичної держави» передбачає встановлення контролю над газовими і нафтовими трубопроводами в сусідніх транзитних країнах, що в свою чергу дозволяє диктувати ціни на енергоносії [6];

– економічну, в основі якої застосування у практичних відносинах із пострадянськими країнами методів економічної блокади і ембарго (наприклад, заборона на ввезення молдавського і грузинського вина до Росії), а також – фінансове заохочення лояльним країнам (причому, 3,5 млрд. доларів кредиту від банку ВТБ для України, які за деякими оцінками близькі до колишнього українського уряду).

– міграційної політики, що передбачає від встановлення квот на мігрантів до введення візового режиму між Росією і окремими країнами СНД. Зазначимо, що за кількістю офіційно зареєстрованих мігрантів у Росії лідирують Україна, Казахстан, Узбекистан, Вірменія і Таджикистан. Натомість, згідно даних Федеральної міграційної служби Росії приблизно 4–5 мільйонів іноземців в РФ працюють нелегально. Причому 70% з них – це громадяни СНД. Слід підкреслити, що будь-які зміни у цій сфері з боку РФ можуть серйозно налаштувати проти Росії населення «постраждалих» країн [8].

– інформаційної політики, тобто трактування явищ, процесів та подій у «вигідному» для РФ контексті, при якій Російська Федерація здійснює перманентну, масштабну, довготривалу інформаційну кампанію в країнах пострадянського простору з моменту здобуття ними незалежності. Інформаційна політика відбувається з

різною мірою інтенсивності, що залежить від складу уряду та зовнішньополітичних стратегій держав. Основною стратегічною метою інформаційної політики є «встановлення повного контролю над внутрішньою та зовнішньою політикою держави і утримання її в межах свого геополітичного впливу» [3].

– підтримки сепаратистських настроїв населення, передусім, у державах СНД із замороженими конфліктами на своїй території (російсько–грузинська війна, в результаті якої РФ визнала сепаратистські території Грузії – Південну Осетію і Абхазію – незалежними), а також в Україні (АРК, Донецька та Луганська області). У цьому контексті дослідники відзначають – такими діями РФ демонструє, що країни, які прагнуть в НАТО повинні бути готові до дроблення [8].

– підсилення ціннісно–орієнтаційних розбіжностей, зокрема, в Україні. Насамперед, йдеться про історично–ментальні відмінності між Сходом та Заходом України, які сьогодні всіяко використовуються офіційними представниками РФ.

Отже, можемо зробити висновок, що зовнішньополітичні впливи Росії на пострадянські держави, що великою мірою виявлені в енергетичній, економічній, інформаційній, міграційній сферах, а також у підтримці сепаратистських настроїв населення та посиленні ціннісно–орієнтаційних розбіжностей Росією у пострадянських державах головним чином здійснюються з метою відновлення її неоімперських прагнень. Водночас закріплені законодавчо важливі пріоритети зовнішньої політики Росії та її ініціативи щодо перетворення перехідних суспільства на зону свого цілковитого впливу не відповідають реальним політико–міжнародним процесам, зокрема, Україні. В об'єктивному сенсі можемо стверджувати, що акумуляція зовнішніх впливів з боку Росії на пострадянські держави може слугувати чинником консолідації пострадянських суспільств перед спільною загрозою їх суверенності та формування національної свідомості багатьох із них. Перспектива дієвості цього чинника буде предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / Збігнев Бжезінський. Пер. з англ. А.Іщенко. – К.: Видавничий дім «Києво–Могилянська академія», 2006. – 203 с.
2. Болгова І. Політика Росії та ЄС на постсоветському просторі: конкурентне сусідство [Електронний ресурс] / І.Болгова // Аналітика. – 2013. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2121#top
3. Болгова І. Політика Росії на постсоветському просторі: цикли та лабіринти [Електронний ресурс] / І.Болгова // Аналітика. – 2012. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=75#top
4. Большаков А.Г. Непризнанные государства постсоветского пространства в системе российских национальных интересов [Електронний ресурс] / А.Г. Большаков // Политическая экспертиза. – Режим доступу: <http://www.politex.-info/content/view/413/30/>
5. Борисфен І. Стратегии России по дальнейшей реализации своих интересов на постсоветском пространстве [Електронний ресурс] / І.Борисфен // Социально–экономический портал. – Режим доступу: <http://ru.exrus.eu/Стратегия–России–на–постсоветском–пространстве–id52f–291de–e2015a5548b45a5>
6. Волович О.О. Енергетичні війни Росії як чинник консолідації і європейської інтеграції пострадянських держав / О.О. Волович // International Review. – 2007. – №2. – С.31–44.
7. Гаджиев К. Геополитика / К.Гаджиев. – М.: Международные отношения, 1997. – 384 с.
8. Гетьманчук А. Россия на «постсоветском пространстве»:

скорее монстр, чем модель / А.Гетьманчук // Русский вопрос. – 2010. – №3.

9. Горбулін В. Європейська безпека: можливий шлях послабити виклики і загрози / В.Горбулін, О.Литвиненко // Дзеркало тижня. – 2009. – №43. – 7–13 листопада.

10. Джексон Б. Вирватися з пострадянської напівтемряви або про проблеми інтерпретації пострадянських держав у західній політиці / Б.Джексон // День. – 2013. – №89.

11. Дугин А. Основы геополитики. Геополитическое будущее России / А.Дугин. – М.: Арктогея, 1997. – 608 с.

12. Карабешкин Л. Внешнеполитические стратегии постсоветских стран и политика России / Л.Карабешкин // ЕЭИ. – 2012. – №2 (15). – С.51–61

13. Киссинджер Г. Дипломатия // Пер. с англ. В.В. Львова. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с.

14. Кіряков П.О. Україна в Російських геополітичних концепціях [Електронний ресурс] / П.О. Кіряков, К.С. Лускалова, В.І. Литвиненко // Геополітика і геостратегія. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/panorama/kiryak.htm>

15. Ковальчук А. Эволюция российских подходов к многостороннему взаимодействию на постсоветском пространстве (1991–2012) / А.Ковальчук // Вестник МГИМО–Университета. – 2014. – №1. – С.23–30.

16. Концепция внешней политики Российской Федерации [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.ns-f/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f>

17. Кудрявцев И.С. Постсоветское пространство как отдельный регион: интеграционные перспективы / И.С. Кудрявцев // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2011. – №130. – С.260–265.

18. Кулик В. Російська політика на пострадянському просторі [Електронний ресурс] / В.Кулик // Аналітичне мережеве видання центру дослідження проблем громадянського общества. – Режим доступу: <http://politika.org.ua/?p=1953>

19. Перебоев В.С. Интеграционная политика России на постсоветском пространстве: этапы и стратегия [Електронний ресурс] / В.С. Перебоев // Режим доступу: <http://www.regconf.hse.ru/.../0e65c6d1166d75fbacefeba4d3f87b>

20. Рыбкин И. Безопасный мир для России (Совет безопасности РФ). – М., 1997. – 21 с.

21. Стратегия для России – 2. Тезисы Совета по внешней и оборонной политике // Независимая газета. – 1994. – 27 мая.

22. Стратегия России в XXI веке: анализ ситуации и некоторые предложения (Стратегия–3). Тезисы Совета по внешней и оборонной политике // Независимая газета. – 1998. – 19 июля.

23. Стружкін Є. Росія ховає СНД [Електронний ресурс] / Є.Стружкін // Фінанси. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2014/03/3–1/322503>

24. Торговец О. «А Росія – лучше всех» [Електронний ресурс] / О.Торговец // Тижень. – 2011. – 30 (195). – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/26881>

References

1. Bzhhezins'kyj Z. Vybir: svitove panuvannya chy svitove liderstvo / Zbignev Bzhhezins'kyj. Per. z angl. A.Ishhenka. – K.: Vydavnychij dim «Kyjevo–Mogyljans'ka akademija», 2006. – 203 s.
2. Bolgova I. Politika Rossii i ES na postsovetskom prostranstve: konkurentnoe sosodstvo [Jelektronnyj resurs] / I.Bolgova // Analitika. – 2013. – Rezhim dostupa: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2121#top
3. Bolgova I. Politika Rossii na postsovetskom prostranstve: cikly i labirinty [Jelektronnyj resurs] / I.Bolgova // Analitika. – 2012. – Rezhim dostupa: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=75#top
4. Bol'shakov A.G. Nepriznannye gosudarstva postsovetskogo prostranstva v sisteme rossijskih nacional'nyh interesov [Jelektronnyj resurs] / A.G. Bol'shakov // Politicheskaja jekspertiza. – Rezhim dostupa: <http://www.politex.-info/content/view/413/30/>
5. Borisfen I. Strategii Rossii po dal'nejshej realizacii svoih interesov na postsovetskom prostranstve [Jelektronnyj resurs] / I.Borisfen // Social'no–jekonomicheskij portal. – Rezhim dostupa: <http://ru.exrus.eu/Strategija–Rossii–na–postsovetskom–prostranstve–id52f–291de–e2015a5548b45a5>
6. Volovych O.O. Energetychni vijny Rosii' jak chynnyk konsolidacii' i jevropejs'koi' integracii' postradjan'skyh derzhav / O.O. Volovych // International Review. – 2007. – №2. – S.31–44.
7. Gadzhiev K. Geopolitika / K.Gadzhiev. – M.: Mezhdunarodnye otnoshenija, 1997. – 384 s.

8. Get'manchuk A. Rossija na «postsovetskom prostranstve»: skoree monstr, chem model' / A.Get'manchuk // Russkij vopros. – 2010. – №3.

9. Gorbulin V. Jevropejs'ka bezpeka: mozhlyvyj shljah poslabyty vyklyky i zagrozy / V.Gorbulin, O.Lytyvnenko // Dzerkalo tyzhnja. – 2009. – №43. – 7–13 lystopada.

10. Dzhekson B. Vyrvatysja z postradjans'koi' napivtemrjavy abo pro problemy interpretacii' postradjans'kyh derzhav u zahidnij polityci / B.Dzhekson // Den'. – 2013. – №89.

11. Dugin A. Osnovy geopolitiki. Geopoliticheskoe budushhee Rossii / A.Dugin. – M. : Arktojeja, 1997. – 608 s.

12. Karabeshkin L. Vneshnepoliticheskie strategii postsovetskikh stran i politika Rossii / L.Karabeshkin // EJel. – 2012. – №2 (15). – S.51–61

13. Kissindzher G. Diplomatiya // Per. s angl. V.V. L'vova. – M. : Ladomir, 1997. – 848 s.

14. Kirjakov P.O. Ukrai'na v Rosijs'kyh geopolitychnykh koncepcijah [Elektronnyj resurs] / P.O. Kirjakov, K.Je. Luskalova, V.I. Lytyvnenko // Geopolityka i geostrategija. – Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/book/panorama/kiryak.htm>

15. Koval'chuk A. Jevoljucija rossijskikh podhodov k mnogostoronnemu vzaimodejstviju na postsovetskom prostranstve (1991–2012) / A.Koval'chuk // Vestnik MGIMO–Universiteta. – 2014. – №1. – S.23–30.

16. Koncepcija vneshnej polityki Rossijskoj Federacii [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupa: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.ns-f/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f>

17. Kudrjavcev I.S. Postsovetskoje prostranstvo kak otdel'nyj region: integracionnye perspektivy / I.S. Kudrjavcev // Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A.I. Gercena. – 2011. – №130. – S.260–265.

18. Kulyk V. Rosijs'ka polityka na postradjans'komu prostori [Elektronnyj resurs] / V.Kulik // Analiticheskoe setevoe izdanie centra issledovanija problem grazhdanskogo obshhestva. – Rezhim dostupu: <http://politika.org.ua/?p=1953>

19. Pereboev V.S. Integracionnaja politika Rossii na postsovetskom prostranstve: jetapy i strategija [Elektronnyj resurs] / V.S. Pereboev // Rezhim dostupa: <http://www.regconf.hse.ru/.../0e65c6d1166d75fbacefeba4d3f87b>

20. Rybkin I. Bezopasnyj mir dlja Rossii (Sovet bezopasnosti RF). – M., 1997. – 21 s.

21. Strategija dlja Rossii – 2. Tezisy Soveta po vneshnej i oboronnoj politike // Nezavisimaja gazeta. – 1994. – 27 maja.

22. Strategija Rossii v XXI veke: analiz situacii i nekotorye predlozhenija (Strategija–3). Tezisy Soveta po vneshnej i oboronnoj politike // Nezavisimaja gazeta. – 1998. – 19 ijulja.

23. Struzhkin Je. Rosija hovaje SND [Elektronnyj resurs] / Je.Struzhkin // Finansy. – Rezhym dostupu: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2014/03/3–1/322503>

24. Torgovec' O. «A Rosija – luchshe vsjeh» [Elektronnyj resurs] / O.Torgovec' // Tyzhden'. – 2011. – 30 (195). – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Politics/26881>

Zdorovega M.V., Political Science, Department of Political Science Assistant, National University «Lviv Polytechnic» (Ukraine, Lviv), zdorovega.m@gmail.com

Features of the foreign policy of the Russian Federation on the post-Soviet states

Features of Russia's foreign policy on the post-Soviet states are reviewed in the article. The basic geopolitical trends of the post-Soviet space, which are enshrined in the regulative document «Russia's Strategic Course toward Members of the Commonwealth of Independent State» are discussed. The basic approaches to the «imperial» status of Russia are described. The key areas of geopolitical influence of Russia on post-Soviet countries such as energetic, economic, migration and information policy, support of separatism, strengthening the orientation differences are identified and analyzed. It is concluded that the influence of Russia's foreign policy on Post-Soviet states, is mainly for the purpose of restoring neo-imperial ambitions of Russia, and in an objective sense, this is a factor of consolidation of the post-Soviet societies to a common threat, and the factor of forming national consciousness of many of them and strengthen the sovereignty of those states.

Keywords: CIS, CFE, GUAM, EAEC, SC, post-Soviet states, post-Soviet societies, foreign policy, integration.

Zdorovega M.V., кандидат политических наук, ассистент кафедры политологии, Национальный университет «Львовская политехника» (Украина, Львов), zdorovega.m@gmail.com

Особенности внешней политики Российской Федерации относительно постсоветских государств

Рассмотрены особенности внешней политики Российской Федерации относительно постсоветских государств. Соответственно к «Стратегическому курсу России с государствами-участниками Союза Независимых Государств» наведено основные геополитические тенденции России на постсоветском пространстве. Приведены основные подходы относительно так называемого «имперского» статуса России. Определено и проанализировано основные сферы геополитического влияния России на постсоветские страны – энергетическую, экономическую, миграционную и информационную политики, поддержки сепаратистских настроений населения, усиления ценностно-ориентационных расхождений. Сделан вывод о том, что внешнеполитические влияния России на постсоветские государства, по большей части с целью возобновления ее неимперских амбиций, в объективном смысле выступают фактором консолидации постсоветских обществ перед общей угрозой их суверенности и формирования национального сознания многих из них.

Ключевые слова: СНГ, ГУАМ, СерАзЭС, ОДКБ, постсоветские государства, постсоветские общества, внешняя политика, интеграция.

* * *

УДК 327.7(5–12)(1–612)

Ковтун О.Ю.

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ)

Довгай Т.О.

студент, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), tarasdovgai@gmail.com

АСЕАН у світовій політиці

Досліджено роль та місце регіональної організації Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) у світовій політиці. В сучасних умовах розвитку регіональної системи міжнародних відносин перед АСЕАН з особливою актуальністю постає задача визначення зовнішньополітичних пріоритетів і угодокладення механізмів співробітництва в рамках об'єднання. У цьому контексті одним із важливих наукових завдань стає дослідження стану перспектив співпраці з великими державами.

Ключові слова: світова політика, АСЕАН, інтеграція, безпека, США, Китай, організація, Південно-Східна Азія, співпраця.

Утворення Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН) було наслідком закономірного розвитку процесів регіонального зближення та низки зусиль з боку держав і політичних лідерів, що сприяло їх об'єднанню з економічної та політичної точки зору, а також значною мірою забезпечило підвищення рівня регіональної безпеки в Південно-Східній Азії (ПСА). Воно відобразило об'єктивну тенденцію до інтернаціоналізації переважно в господарському плані, оскільки об'єднуючись країни даного регіону могли значно успішніше конкурувати на світовому ринку, аніж поодиноці. Подібний чинник є справедливим і для безпекової складової, оскільки наявність численних внутрішніх конфліктів та зовнішніх загроз в рамках біполярного протистояння і з боку інших позарегіональних акторів стимулювала дані країни до знаходження спільних інтересів.

Перші роки незалежності країн ПСА характеризувалися внутрішньою нестабільністю, спричиненою етнічними, релігійними й соціальними чинниками, що проявлялися, зокрема в діяльності сепаратистських угруповань та партизанських загонів. Не меншу загрозу несли взаємні територіальні претензії регіональних держав. Так, утворення Малайзії не було визнане Філіппінами та Індонезією, окрім того 1963 р. остання, за підтримки Китаю, офіційно оголосила про початок політики «кон-